

M. Debeljuh, Rukopisi i ostala povijesna građa u Naučnoj biblioteci u Puli IV (167—230).³ Ovo je nastavak izrađen po gotovo istim principima, a sadrži regeste prepiske T. Mommsena i R. Burtona s T. Lucianijem, dio ostavštine P. Stankovića, o kojem su — upozorava autor — pisali D. Cernecca i P. Strčić, a i sam najavljuje opsežniji rad u jednom od narednih brojeva VjHARiP, te dio Kandlerovih pisama T. Lucianiju.

V. Kraljić, Popis arhivske građe Arhiva biskupije u Senju i Arhiva stolnog kaptola u Senju (231—299), nastavlja s objavljivanjem djelomičnih rezultata trenutnog stanja u sređivanju spomenutih arhiva. Za arhiv kaptola donosi popis arhivskih knjiga (5 k.) i regeste spisa iz god. 1272—1800, a za arhiv biskupije samo popis svih knjiga (249 k.) podijeljenih u šest skupina, pa možemo očekivati da će i pripadajući spisi biti u jednom od narednih brojeva Vjesnika registirani poput onih iz arhiva kaptola.

Na kraju nalazimo popis svih izdanja HARIP kao i njihov abecedni popis po autorima (303—315).

Mladen Švab

PELJEŠKI ZBORNIK, 1976, ZAGREB 1976, str. 520.

Nakon »Spomenice Gospe anđela u Orebićima 1470—1970« (1970), u kojoj su pod određenim kutem obrađene pojedine teme iz povijesti Pelješca i nekih njegovih krajeva, pojavio se nov zbornik. Taj je tiskan uz obilnu materijalnu pomoć Poljoprivredne zadruge i vinarije »Dingač« iz Potomja na Pelješcu i SIJZ-a za kulturu općina Dubrovnik i Korčula. S obzirom na izdavače očito je da se u tom zborniku objavljuju šire i obuhvatnije teme.

Namjera je Uredništva »Pelješkog zbornika« da »se kritički — na razini suvremene znanstvene misli osvijetli položaj i značenje ovog kraja u sklopu hrvatskih zemalja, a jednako da se očrta uloga i mjesto njegovih stanovnika u razvoju jugoslavenskih naroda. U tu svrhu predviđa se obrada prirodnih osobina poluotočkog kopna, potiče objašnjavanje starije povijesti uz proučavanje političkih, društvenih i gospodarsko-privrednih prilika po svim granama ljudske djelatnosti tijekom pojedinih razdoblja. Na istom polju se naglašava ispitivanje kulturnog blaga; spomeničke i umjetničke baštine, narodnog života i naslijeđa u svim dostupnim djelokruzima. Posebno se pak zahvaća problematika najskorije ali i najsvjetlije povijesti vezane uz rast naprednih društveno-političkih stremljenja i revolucionarnih pokreta, poglavito osmišljenih kroz Narodnooslobodilačku borbu i svestranu poslijeratnu izgradnju. Jednako tako se osigurava mjesto za izvještavanje o ključnim događajima iz tekućeg vremena« — navodi se u Uvodu. To je ujedno program rada i istraživanja ovog i zacijelo budućih izdanja Zbornika.

U sadržajima priloga najviše prostora zauzima povijest, bilo kroz arheologiju, kulturu, pomorstvo ili povijest u užem smislu i NOB.

Stanoviti okvirni presjek prošlosti Pelješca od XIV st. do danas dao je M. Cilibić, *Prigodna riječ održana u PZ »Dingač« u povodu tridesete godišnjice oslobođenja zemlje»* (7—13).

I. Fisković, *Pelješac u protopovijesti i antici* (15—80) dao je zacijelo jedan od najvrednijih priloga ovog zbornika. Prati povijesno-spomeničko naslijeđe od najstarijih protopovijesnih »poglavlja ljudskog življenja na poluotoku i prva povijesna stoljeća u rastegnutom trajanju antike do uoči dolaska Slavena«. Smatra da se čovjek trajnije naselio na Pelješcu u mlađe kameno doba, tj. 3000 godina prije

³ U HZ XXVII—XXVIII greškom je u naslovu prikaza rada M. Debeljuha izostavljena oznaka da je u prikazu uzet u obzir i treći nastavak koji je pokriven sadržajem. Na str. 501, drugi redak, iza —371 ispušteno je: XVIII, 345—397.

n. e. U drugom tisućljeću spuštaju se na poluotok Protoiliri; s njima nastupa metalno doba. Prve monumentalne tvorevine jesu gradine ili utvrđene naseobine i gomile. Pelješac u kasnometalno doba naseljuju Iliri.

Autor opisuje sve uočljive i sačuvane gomile. Njihova množina primorava ga na zaključak da su dijelovi Pelješca u protopovijesti bili »prilično gusto naseljeni«. Privredni život je ipak bio više »usmjeren prema unutra negoli prema vani«, tj. moru. Tijekom vremena napuštaju se »prvotna gradinska sijela i uporedno su osnovana nova, uglavnom otvorenog seoskog tipa«.

Dolazak Grka u VI i IV st. prije n. e. na Korčulu osjetio se i na Pelješcu, jer se uz poluotok pokreće trgovački život. Tu se nalaze ulomci grčke keramike, novca iz III st. prije n. e. Utjecaj Grka, ističe autor, bio je slučajan i prolazan, jer su se ilirska plemena sve više osamostaljivala. Naime, u III st. Pelješac je u sklopu jake ardijske države. Kad su je Rimljani slomili, počeli su u II st. porimljivati Pelješac. On potpada pod sudski konvent u Naroni. Rimljani razvijaju vinogradarstvo, maslinarstvo, lončariju, građevinarstvo. Ostaci njihova boravka jesu, između ostalog, tzv. »villae rusticae« koje su stambeno-privredne ćelije. Autor se osobito zadržava na rimskim naseljima Pardua, između Hodilja i Malog Stona, i Stannum, Stagnum = Ston. Prati dalji razvoj Pelješca kad se u njegovu kulturu uvlači komponenta kršćanstva i kasnije kad dolazi pod vlast Bizanta u pol. VI stoljeća.

Prilog je temeljito znanstveno argumentiran, pisan svježim jezikom i izvrsnim stilom.

V. Foretić, *Kada je i kako Stonski Rat došao pod vlast Dubrovnika* (81—92). Smatra da je Pelješac u doba kad ga je Dubrovnik stekao g. 1333. bio u rukama Bosne i Raške.

F. Glavina, *Povijesni prikaz ribarstva poluotoka Pelješca* (93—166). Objavljuje kako se ribarilo na različite vrste riba, kojim mrežama, brodovima i pomagalima; kako se dijelio ulov; koje su opasnosti i neprilike pratile ribare, njihove obaveze; način konzerviranja i prodaja ribe; uzgajanje i vađenje kamenica i školjaka i sl. Prilog je ilustrativan i konkretan, osobito kad opisuje kako se love srdele »na sviću«.

A. Jurović, *Razvoj revolucionarnog pokreta na Pelješcu do početka oružane borbe* (167—212). Iscrpno prikazuje društvene i političke prilike na Pelješcu u doba stare Jugoslavije i početka revolucije do kraja 1941. Na Pelješcu se kao u nekom mikrokozmu zrcale opće prilike između dva rata sa svim suprotnostima građanskog društva u našim krajevima.

Na njegov rad nastavlja se prilog J. I. Pleho, *Doprinos peljeških partizana u nastanku Jugoslavenske ratne mornarice* (213—226). Iznosi podatke o uspostavljanju pomorskih veza sa susjednim otocima i kopnom te osnivanju pelješke flote i V. pomorskog obalskog sektora.

Cvito Fisković, *Orebička ženska narodna nošnja* (227—269). U svojoj poznatoj znanstvenoj maniri opisuje žensku i dječju nošnju, nakit. Opisuje kako se ona plela i tkala. U izvornom materijalu objavljuje i narodne pjesme koje je sâm skupio te dosad nepoznate dokumente iz svoje arhivske zbirke i drugih izvora.

M. Pederin, *»Stara virovanja« na zapadnom Pelješcu* (271—294). Objavljuje kazivanja različitih osoba o tom pitanju.

N. Petrić, *Prehistorijska kultura Pelješca* (295—313). Potanko analizira četiri arheološka sloja u spilji Gudnji. Na temelju slikane keramike iz te spilje uočava stanovitu posebnost u neolitiku Dalmacije. To ga potiče na zaključak da u prehistorijskim nalazima treba odstupiti od troperiodnog datiranja pojedinih prehistorijskih kultura. Upozorava da se u Dalmaciji radi o »kulturnom pluralizmu« prehistorijskih kultura. Zato predlaže da se neolitik Dalmacije promatra kroz četiri razdoblja: impresso keramika = stariji neolitik; proto-Danilo = srednji; Gudnja, Hvar i Danilo = mlađi neolitik; četvrto razdoblje = kraj neolitika. Za nalaze iz

Spile kod Gornjeg Nakovana predlaže naziv »pelješka kultura ranog eneolitika Dalmacije«.

M. Planić-Lončarić, *Srednjovjekovna planirana naselja na prostoru poluotoka Pelješka* (315—322). Opisuje podignuta naselja na poluotoku Pelješcu prema njihovoj namjeni: obrambena, poljoprivredna i sl., te način njihove obrade: izrada tlocrta, fotografsko snimanje i sl.

V. Sokol, *Kasnosrednjovjekovna grobišta i nadgrobni spomenici Pelješka* (323—334). Uz opće podatke analizira ukras i oblike spomenika. Smatra da na Pelješcu nema stećaka.

N. Vekarić, *Nakovanske obitelji do 1900. godine* (335—355). Genealoški prati pojedine obitelji od kraja XVI stoljeća.

S. Vekarić, *Pomorci pelješke Župe i janjinskog područja u plovidbi izvan Jadrana u drugoj polovici 18. stoljeća* (357—424). Iscrpno i tabelarno prikazuje vlasnike, zapovjednike, časnike i posade brodova, obitelji pomoraca i sl.

V. Ivančević, *Pelješčani i njihovi brodovi za rusko-turskog rata* (1768—1774) (425—429). U tu epizodu unosi udio Pelješčana.

Z. M. Novak, *Kratak osvrt na dijalekte poluotoka Pelješka* (431—436). Uočava postojanje štokavsko-jekavskog i čakavsko-štokavsko-ikavskog govora.

I. Ferenc, *Trpanjski dijalekt pred sto godina* (437—462). Bilježi riječi i izraze iz tog doba.

M. Župa, *Osvrt na razvitak i perspektive turizma poluotoka Pelješka* (463—495).

Uz ilustracije koje prate tekstove, u Zborniku su objavljene i reprodukcije slika C. Medovića (tekst V. Kružić-Uchytíl), E. Bobarović-Čolića, V. Borovine.

Pojava zbornika je bez sumnje značajan prinos znanstvenoj obradi jednog značajnog kraja. U njemu se odražavaju posebnosti ne samo u povijesnom razvoju, nego i u umjetničkoj, kulturnoj baštini, nošnji, jeziku, običajima i sl. Nadamo se da će se u idućim brojevima dodirnuti i produbiti i druga pitanja i proširiti tematika istraživanja.

Josip Lučić

ZBORNIK »KAČIĆ« VIII, SPLIT 1976, i IX, 1977.

VIII. Karlo Kosor, *Drniš u ogledalu tiska za hrvatskoga narodnog preporoda u Dalmaciji (1860—1921)*, 5—134, piše — pod tim kronološki neuobičajenim naslovom i uglavnom na temelju novinske građe i djelomice arhivalija — kroniku o političkim prilikama i društvenom životu u Drnišu i okolici. Kako nije konzultirao povijesnu literaturu, u Kosorovu radu nema, na žalost, produbljenije analize političkog razvoja niti analize uzroka prijelomnim trenucima u političkom životu drniškog kraja. U dijelu o društvenom životu nalazimo više zanimljivih podataka koje je pisac priopćio pod podnaslovima: *Ekonomsko stanje, Socijalne nevolje, Regulacija Čikole, Poljodjelski odbor i pošumljavanje, Rudokopi i industrija mramora, Ceste i željezničke pruge, Kulturni život, Škole, Crkve, Vjerski život, Župsko osoblje* (s biografijama drniških župnika). Kosorov rad, uza sve nedostatke, vrijedan je prinos regionalnoj povijesti hrvatskih gradova.

Franjo Emanuel Hoško, *Dvije osječke visoke škole u 18. stoljeću (135—191)*, govori o filozofskom i bogoslovnom učilištu u franjevačkom osječkom samostanu, a pri tom zahvaća u opće školske prilike u Slavoniji i u čitavoj franjevačkoj provinciji Bosni Srebrenoj.

Andrija Nikić, *Kulturne prilike u Hercegovini zadnjih desetljeća turske vladavine (1823—1878)*, 193—218, daje — na temelju arhivske građe i literature — pregled prosvjetnih ustanova, knjižnica, kulturnih društava, tiskara te liječnika, pjesnika i pisaca.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA XXXI—XXXII

1978—1979

Redakcijski odbor:

IVAN KAMPUŠ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
SAVEZ POVIJESNIH DRUŠTAVA HRVATSKE
ZAGREB